

Η ερμηνεία της εικόνας του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου αποτελεί την αρχή όλων των Δεσποτικών εορτών, είναι όπως λέει το απολυτίκιο της εορτής <<Σήμερον της σωτηρίας ημών το κεφάλαιον και του απ'αιώνος μυστηρίου η φανέρωσις>>, δηλαδή η αρχή της σωτηρίας του ανθρωπίνου γένους και η φανέρωση του μυστηρίου που είναι η ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού, ο Θεός γίνεται άνθρωπος και εισέρχεται στην παγκόσμια ιστορία.

Σαφείς μαρτυρίες περί της έναρξης του εορτασμού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου δεν υπάρχουν. Αυτό που είναι βέβαιο είναι ότι καθιερώθηκε να εορτάζεται στις 25 Μαρτίου κατά τους χρόνους που είχε πλέον καθιερωθεί ο εορτασμός των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου, δηλαδή περί τον 4ο αιώνα.

Η εικόνα του Ευαγγελισμού

Αυτά που αφηγήθηκε ο Ευαγγελιστής Λουκάς και με την ωραία γλώσσα της υμνογραφίας διαλαλεί η Εκκλησία, τα απεικονίζει η βυζαντινή εικόνα του γεγονότος του Ευαγγελισμού. Η στάση των προσώπων, η έκφραση και οι χειρονομίες τους, καθώς τα χρώματα και οι λεπτομέρειες της παράστασης, υπομνηματίζουν το γεγονός. Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός αναφέρει πως η αγιογράφηση των ναών με εικόνες και τοιχογραφίες έχουν σκοπό εκπαιδευτικό, να διδάξουν τους πιστούς.

Ο αρχάγγελος Γαβριήλ: Ο πρωτοστάτης άγγελος, που έφερε στην Παναγία το χαρμόσυνο μήνυμα. Η στάση του σώματός του εκφράζει τη χαρά που έφερε το άγγελμά του. Παρότι ο αρχάγγελος Γαβριήλ βρίσκεται στο έδαφος, παρουσιάζεται με ορμή κίνησης, όπως δείχνει το άνοιγμα των ποδιών του. Κρατάει στο αριστερό του χέρι ένα σκήπτρο, που συμβολίζει τον αγγελιοφόρο **και όχι κρίνο όπως λανθασμένα μας έχει συνηθίσει η δυτική ζωγραφική**. Το δεξί του χέρι απλώνεται με βίαιη κίνηση προς τη Θεοτόκο σε σχήμα ομιλίας.

Η Θεοτόκος: Είναι η Κεχαριτωμένη, η ευλογημένη μεταξύ των γυναικών. Η βυζαντινή τέχνη την παρουσιάζει άλλοτε να κάθεται στο θρόνο της και άλλοτε όρθια. Στην περίπτωση που η Θεοτόκος εικονίζεται καθισμένη, η εικόνα υπογραμμίζει την υπεροχή της απέναντι στον αρχάγγελο. Στην Εκκλησία μας υμνούμε, ως γνωστό, τη Θεοτόκο ως **«την Τιμιωτέραν των Χερουβίμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των Σεραφίμ»** (των αγγελικών δηλαδή ταγμάτων). Εδώ ο αγιογράφος είναι και συνεπής στο απόκρυφο κείμενο. Το Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου γράφει πως η Παναγία «πήρε την πορφύρα, κάθισε στο θρόνο της και την έγενθε. Και κείνη τη στιγμή στάθηκε μπροστά της ένας Άγγελος». Σ'; άλλες εικόνες η Θεοτόκος είναι όρθια. Με τη στάση αυτή ακούει, κατά κάποιο τρόπο, καλύτερα το θείο μήνυμα. Άλλες εικόνες του Ευαγγελισμού μάς τονίζουν

τη συγκατάθεση της Θεοτόκου στα λόγια του αρχαγγέλου. Η Μητέρα του Θεού εικονίζεται με σκυμμένο το κεφάλι (όπως στην εικόνα μας) έχοντας το δεξί της χέρι πάνω στο στήθος της, ή να βγαίνει από το μαφόριό της. αυτά μάς θυμίζουν το «ιδού η δούλη Κυρίου...». Στην εικόνα μας ο αγιογράφος συνδυάζει στη στάση της Θεοτόκου την αμηχανία με τη συγκατάθεση. Παρουσιάζει τη Θεοτόκο με σκυμμένο το κεφάλι και βυθισμένη στις σκέψεις της.

Ο πιστός, καθώς ατενίζει και μελετά και προσκυνεί την εικόνα του Ευαγγελισμού, γεμάτος από χαρά και ευγνωμοσύνη σιγοψάλλει *«Άξιον εστί, ως αληθώς, μακαρίζειν σε την Θεοτόκον, την αιμακάριστον και παναμόμητον και μητέρα του Θεού ημών».*

Η θεολογική σημασία της εικόνας

Η εμφάνιση, πρώτα, του αρχαγγέλου και ο χαιρετισμός του, τάραξαν τη Θεοτόκο. Το αδράχτι με το νήμα που σύμφωνα με την παράδοση (Πρωτοευαγγέλιο του Ιακώβου) κρατούσε στο χέρι της, έπεσε από το φόβο της. Βυθίστηκε σε σκέψεις. Σκεπτόταν τη σημασία του αγγελικού χαιρετισμού. Δεν αμφέβαλλε δεν απίστησε στη διαβεβαίωση του αρχαγγέλου ότι θα γίνει Μητέρα του Θεού, μόνο με φρόνηση ρώτησε. *«Πώς είναι μοι τούτο, επεί άνδρα ου γινώσκω;»*. Εδώ η Θεοτόκος διαφέρει από την Εύα της Παλαιάς Διαθήκης. Εκείνη παρασύρθηκε από τον εγωισμό της και δέχτηκε ανεξέταστα όσα ο διάβολος της πρότεινε. Η Θεοτόκος, αντίθετα, στολισμένη με ταπεινοφροσύνη και υπακοή στο θέλημα του Θεού, ζητάει να μάθει με πιο τρόπο θα πραγματοποιηθούν τα λόγια του αγγελιοφόρου του Θεού. Όταν όμως ο αρχάγγελος τη διαβεβαίωσε πως όλα θα γίνονταν με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και τη δύναμη του Θεού **(το μαρτυρούν το τμήμα του κύκλου και οι ακτίνες που εκπέμπονται από αυτό στο πάνω μέρος της εικόνας)**, εκείνη ολόψυχα και ανεπιφύλακτα συγκατατέθηκε, *«ιδού η δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατά το ρήμα σου»*. Στο δοξαστικό των αποστίχων του εσπερινού της εορτής, η Εκκλησία μας δίκαια ψάλλει *«Άγγελος λειτουργεί τω θαύματι, παρθενική γαστήρ τον Υιόν υποδέχεται Πνεύμα Άγιον καταπέμπετα>>*. Η αμηχανία και η φρόνηση της Θεοτόκου, που με υπέροχους διαλόγους παρουσιάζουν τα τροπάρια της εορτής του Ευαγγελισμού, εκφράζονται σε άλλες εικόνες με την ανοιχτή παλάμη του δεξιού της χεριού. Η χειρονομία αυτή της απορίας είναι σαν να λέει *«Γάμον υπάρχω αμήνητος, πως ουν παίδα τέξομαι;» (β' στιχηρό του εσπερινού)*.

Μαρία Δρούλου Θεολόγος

Πηγή: Ο Μυστικός κόσμος των Βυζαντινών Εικόνων, Χρήστου Γκότση εκδ. Αποστολική Διακονία